Gönderim Tarihi: 13.02.2018

Kabul Tarihi: 07.05.2018

**DAVID HARE'S VIA DOLOROSA OYUNUNDA İKİ ULUSUN
KAPALI ALANDA KALMA KORKUSU**
The Claustrophobia of the Two Nations in David Hare's *Via Dolorosa*

Cüneyt ÖZATA

Dr. Öğr. Üyesi Ordu Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi,
Yabancı Diller Bölümü
cuneyt.ozata@hotmail.com

Çalışmanın Türü: Derleme
ORCID ID: 0000-0002-9179-9537

Öz

Yirminci yüzyılın en yetkin politik tiyatro yazarlarından biri olarak günümüzde göze çarpan Hare, uluslararası olayları gündemine alarak, İsrail-Filistin özelinde gerçekleşen olayların bu iki toplum insanlarını ve bireylerine etkilerini gözler önüne *Via Dolorosa* oyunu ile sergilemeyi amaçlar. Son yıllarda İsrail - Filistin açmazıyla ilgili pek çok yazı ya da oyun kaleme alınmış olsa da Hare'in *Via Dolorosa* monolog tarzında sergilendiği için olayların gerçekçi bir şekilde ve görgü tanığı tarafından canlı yayında aktarılması gibidir. Temel eylemi iki ulusun aynı topraklar üzerinde barışçıl bir şekilde nasıl hayatta kalacaklarına dair sorularla temellendirilmiş olan *Via Dolorosa* (1998), bir yandan da farklı inanç ve dine bağlı farklı iki toplumun evrensel anlamda sorunlarını ele alır. Bu çalışma inançları ve fiziksel görüntüleri, kültürleri, yaşam biçimleri birbirlerinden tamamen farklı olan iki farklı toplumun, aynı topraklar üzerinde nasıl ve ne şekilde yaşama tutunabilecekleri, güçlü olanın mı yoksa dini inancı güçlü olanın mı bu coğrafyada hayatta kalabileceğine dair, bir batılı yazarın öznel görüşlerini betimler.

Anahtar Kelimeler: David Hare, inanç, din, politika, İsrail-Filistin, Ortadoğu

Abstract: Considered as one of the most prolific and political playwrights of the twentieth century, Hare, taking the international events occurring in the Middle East into his agenda, aims to observe and demonstrate the effects of Israeli-Palestinian events on the affairs of these two communities and their people in *Via Dolorosa*. Although many writings about the Israeli-Palestinian conflict have been penned over the last years, Hare's *Via Dolorosa* seems to be transmitted in a live broadcast by a witness in a realistic way, since it is exhibited in monologue style. *Via Dolorosa* (1998), based on questions of how the two nations peacefully survive on the same land, deals with the universal questions of two different peoples of different faith and religion. This study centers around the subjective views of a western writer on how two different societies, whose beliefs and physical images, cultures, and lifestyles are totally different from each other, can be kept alive on the same land, and whether the stronger or the stronger of the religious faith can survive in this geography.

Keywords: David Hare, belief, religion, politics, Israel-Palestine, Middle East

Giriş

Batı ülkelerinin bir bütün olarak seslerini dünyanın her yerinde güçlü bir şekilde duyurma istenciyle ortaya attığı ve tek kutuplu bir dünya oluşturmaya yönelik olarak da nitelendirilebilecek olan yayılcı ve çatışmacı dış politikaları geçmişten günümüze kadar hedef olarak

algıladıkları her alanı ve ülkeyi derinlemesine etkilemiştir. Genel anlamda politik, demokratik, ekonomik, insan hakları bağlamında Batı devletlerinin isteklerini gerçekleştirme adına kendilerine bir üs olarak gördükleri Ortadoğu, günümüzde patlamaya hazır bir bomba görüntüsü veren, yüzyıllardan beri, jeopolitik konumu itibarı ile dünya üzerinde bulunan güçlü devletlerin bir türlü vazgeçemedikleri ilgi odağı olarak kalmıştır. Öncelikle dünya petrollerinin yüzde altmışlık kısmını içeren bir alana sahip olan bölge, önemli kara ve su yollarına da sahip olmanın yanı sıra verimli tarım alanlarını da bünyesinde barındırmaktadır

Bütün dinlerin ortak çıkış noktası olması sebebiyle de bölge hemen hemen her ülkenin hiçbir zaman vazgeçemeyeceği bir konumda durmaktadır. Bir Yahudi için üç bin yıllık başkent olmasının yanı sıra bir nevi cennet bahçesi (Leppakari, 2006: 85), bir Hristiyan için Tanrı'nın antropomorfik bir görüntüde algılanarak dolaştığı ve kendini feda ettiği yer, ve bir Müslüman içinse 'ilk kible' anlamına gelen Kudüs, günümüzde çoğu dini toplulukların hiçbir zaman vazgeçemeyeceği bir konumda durmaktadır.

Dini, siyasi ve fiziki öneminin yanı sıra yüzyıllar boyunca bu toprakların birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olması, daha da önemlisi sürekli gerçekleşen irili ufaklı savaflara şahitlik eden kanlı bir coğrafya görüntüsü çizen alan, çatışmanın hiçbir zaman eksik olmadığı, ölümün kol gezdiği, köklü ve önemli bir medeniyet merkezi olmuştur.

İsrail devleti kurulana kadar dünyanın çeşitli coğrafyalarında, dağınık gruplar halinde gettolarda, ezilmiş ve aşağılanmış bir toplum görüntüsü çerçevesinde ve sürekli olarak ayakta kalma, yaşama tutunma mücadelesi veren Yahudiler, İsrail Devleti'nin kuruluşuna kadar geçen süreçte farklı ülkelerde farklı toplumlar arasında dağınık gruplar halinde yaşayarak günümüze kadar varlıklarını sürdürebilmişlerdir (Okur, 2008: 101). Toplum olarak dini kimliklerine sıkıca bağlı olmalarına rağmen, üzerinde mutlu bir şekilde yaşayacakları ve kendilerinin olan bir yurda sahip olamadıklarından ve uzun yıllar yerleşik bir düzene geçemedikleri için İngiliz Yahudi'si, Alman Yahudi'si, Fransız Yahudi'si gibi adlarla tanınmışlardır.

Yahudi halkının bölgeye gelmesi ile birlikte kendi ülkelerinde mülteci konumuna düşen Filistin vatandaşları her anlamda sömürülmeye başlandıktan yaklaşık yetmiş yıl sonra bile hala mülteci sıfatı taşımaktadır. Özellikle Amerika'nın bölgede bir müttefik arayışı nedeniyle İsrail devletine hem dış politika anlamında destek vermesi, bölgede teraziye ağırlıklı olarak İsrail lehine kaydırmış, arkasındaki desteğin farkında olan İsrail Devleti ise hem bu güce hem de arkasına aldığı kutsal kitabın gücüne bel bağlamış ve

bölgede birçok insan hakları ihlaline göz yummuştur.

Kutsal kitabınıza bağlı olarak, Tanrının size burada- yani aynı toprak üzerinde başka bir ırkla birlikte olma ve yaşama istencinize engel olmak isteyen herkesi kelimenin tam anlamıyla katletmeyi öğütlediği bir inanç sisteminiz varsa eğer, bu aşamada yapacağınız her korkunç davranışınızı aklayabilecek bir akla ve mantığa her koşulda sahipsiniz demektir. Aynı şekilde, Tanrıya karşı sorumluluğunuzun size uygun olarak belirli zaman dilimlerinde ertelendiği bir inanç sistemi, savaş alanında zalimlik yapmanıza her şekilde izin verir. Ama ortalık sessizleştiğinde ve o görüntüler zihninize geri döndüğünde bu durum insanı-gerçekte kendinizi ciddi anlamda insan hissediyorsanız- fazlasıyla etkiler. Dini kitaplarını da kendilerine hak ettikleri yerleri gösteren bir rehber hatta “çağdaş bir operasyon el kitabı” (Hare, 1998: s.7) olarak her ortamda ön plana ısrarlı bir şekilde çıkarmada ustalık sergileyen Yahudilerin kendilerini haklı çıkarma adına en büyük dayanakları yine kendi kutsal kitapları olmuştur:

O zaman Rab bütün milletleri önünüzden kovacak ve sizden büyük ve kuvvetli milletlerin mülkünü alacaksınız. Ayak tabanınızın basacağı her yer sizin olacak, sınırınız çölden ve Lübnan'dan, Fırat ırmağından garp denizine kadar olacaktır. Önünüzde kimse duramayacak, Allahınız Rab size söylediği gibi, dehşetinizi ve korkunuzu ayak basacağınız bütün diyar üzerine yerleştirecektir (The Holy Bible, 1853: 188-189).

Kendilerine kutsal kitaplarında vaat edilen toprak sözünden hareketle o toprakların kendilerine aynı şekilde Tanrı tarafından, Eski Ahit'e göre Nil'den Fırat'a kadar uzanan coğrafyanın verildiği inancını bilinçaltına sıkı sıkıya kazımış olan Yahudilerin topraklarından Tevrat'ta, "Mısır Irmağı'ndan büyük ırmağa, Fırat Irmağı'na kadar bu diyarı, Kenileri ve Kenizzileri ve Kadmonileri ve Hittileri ve Perizzileri ve Refaları ve Amorileri ve Kenanlıları ve Girgaşileri ve Yebusileri senin soyuna verdim"(The Holy Bible, 1853: 17) şeklinde bahsedilmektedir.

Yahudilerin Filistin'e göçünü ifade eden *aliyah*, üç temel döneme ayrılarak incelenebilir. Bunlar, 1881-1903 yılları arası ilk dönem göçler, 1904-1918 yılları arası özellikle Siyonist devletin çekirdek kadrosunu oluşturan ikinci göç ve son olarak da 1919-1923 yılları arasındaki Filistin'deki yerleşimlerin de önünü açan üçüncü göç hareketidir (Karaman, 1991: 18-30)

Kökeni 1897 yılında Basel'de düzenlenen I. Siyonist Kongresinde ortaya atılan Yahudi devletinin kurulması fikrine dayalı İsrail-Filistin açmazı, 1917'de İngiltere Dışişleri Bakanı Arthur Balfour'un günümüzde de Balfour bildirisi olarak anılan Filistin ve İsrail'in bulundukları topraklarda Yahudi devletinin kurulmasına yönelik Siyonist lider Lord Rotschild'e

gönderdiği mektup ve bu mektubun içeriğinde yer alan Yahudi devletinin kurulması sözü ile Yahudilerin kendilerine ait yurtlarının olmasına yönelik olarak atılmış önemli bir adımdır. Balfour bildirisiyle ilgili olarak Chomsky (2003: s.356); "Britanya 1917'de 'Yahudi halkı için ulusal bir yuva vaadini ilan ettiği zaman, halkın yaklaşık yüzde onunu oluşturan küçük bir Yahudi cemaati vardı; ancak bunların çoğu anti-siyonistti ve bunların torunları büyük ölçüde öyle kaldılar" sözleriyle durumu özetler bir açıklama yapar. Filistinlilerin ilk etapta ne olup bittiğini kavramakta geç kaldıkları, Yahudilerin yurt kurmanın da ötesinde devlet kurmaya yönelik bir araç olan bu bildiri, Siyonizm'e destek veren kapitalist ülkelerde yankı bulur ve bu ülkelerin desteğiyle umulmadık bir ölçüde gelişir. Edward Said'in bu bildiriye yönelik yorumu oldukça dikkat çekicidir:

"....bir Avrupalı güç tarafından, Avrupa'da olmayan bir toprak parçası hakkında, o toprak parçasında yaşayan yerli çoğunluğun varlığı ve istemleri tamamen kulak arkası edilerek, yabancı bir grubun bu toprak parçasını Yahudiler için bir ulusal vatan yapmasını mümkün kılacak bir vaad biçiminde olmasıdır"(Said, 1985: 41-42)

İkinci dünya savaşının hemen ardından Birleşmiş Milletlerce Filistin'in bölünüp Yahudi Devleti'nin kurulması fikrinin benimsenmesinin ardından günümüze kadar sıkıntılı bir şekilde uzanan İsrail-Filistin çatışması, tedavisi mümkün olmayan bir kangrene dönüşür.14 Mayıs 1945'te resmen Yahudi devletinin kurulduğunun açıklanması dumanı tütmeye her zaman devam edecek ve hiçbir şekilde kolay kolay söndürülemeyecek bir ateşin çirasını tutuşturmuş olur. Bu toprakların asıl sahibinin kim ya da kimin topraklarının kime nasıl verildiği sorusu günümüzde bile güncelliğini korumaktadır.

Tek bir seçime bağlı olarak bütün taşların birdenbire yerinden oynayabildiği, hemen hemen her şeyin inanç doğrultusunda hızlı bir şekilde değiştiği dini inançların iki ucu keskin bir kılıç olmasının sebebi, kadim geçmişlerinden bugüne, aynı tanrıyı kucaklayan, inançları ve peygamberleri nin çoğunun aynı olduğu hatırlandığında bile, yine aynı tanrı tarafından yaratılmış olan bu iki toplum, geçen zamanda kesiminde ortak Tanrı anlayışından uzaklaşmış ve bulundukları sokakları kendi kardeşlerinin kanlarıyla hatta kanın pıhtılaşmasına fırsat bile vermeden geçmişten günümüze yıkamıştır. Bu durum belli fikirlerin insanların zihinlerini etki altına alıp onları sevip büyük fedakârlıklar yaptırabildiği gibi diğer taraftan nefret edip korkunç barbarlıklar yaptırabilme içgüdüsünü insanın bilinçaltına kazıyabilir ki bu durum her insanı tüm yaşamı boyunca aklına geldiğinde titretecek bir reflektir.

Hare ve Tiyatro

Yüzyıllar boyunca sanat ve toplum daima birbiriyle paralel hareket etmiştir. Sanatın konusu her ne kadar temelde insan olsa da toplumda infial yaratan savaş, kıtlık ve salgın hastalık gibi büyük toplumsal olaylar daima sanatın ve sanatçının ilgisini çekmiş, şu ya da bu şekilde tiyatro, roman yazarları ve hatta şairler bu gibi toplumsal konular hakkında kimi zaman taşlama, kimi zaman kara mizah yoluyla kalemini toplumun aynası olarak kullanmıştır.

Günümüz İngiliz tiyatrosunda oldukça yetkin ve etkili bir politik oyun yazarı olarak kabul gören, savaş sonrası dönemi, İngiliz orta sınıfını kişisel ve politik açıdan gerçekçi oyunları ile dramatize etmeyi kendisine amaç edinen David Hare, çoğunlukla İngiltere'nin çöküşünü ve neden bu halde olduğunu sorgulamaya yönelik oyunları ile ön planda yer almayı başarır. Savaş sonrası dönemin toplumda yarattığı huzursuzluk, ardından gelen ahlaki çöküntü, işçi partisinin vaatlerini yerine getiremeyişi, imparatorluğun kaybedilişi gibi toplumsal sorunlar Brenton, Churchill, Bond ve Hare gibi 1970 sonrası yeni nesil ve “yeni oyunları ile içinde bulundukları toplumu konuşan” (Hammond ve Steward, 2008: 32) politik yazarların ilgi odağı olur. Böylece toplumsal sorunları irdelemeyi önceleyen “Royal Court Tiyatrosu’nun birinci ve ikinci kuşak yazarları eylemleri ve söylemleriyle içinde yaşadıkları toplumdan sorumlu birer aydın yükümlülüğünü” (Biçer, 2010, s.3.) başarıyla yerine getirirler. Kendi ifadesiyle, çoğunlukla “tarihi oyunlar” (Bull, 1984, s.70) yazan bir oyun yazarı olarak Hare, yapıtlarında, günümüze kadar taşınan tarihsel gerçekleri ve yaşanmışlıkları ve gerçek hayattan alınan karakterlerin sözlerini ve yorumlarını neredeyse üzerinde hiçbir değişiklik yapmadan, gerçekçi bir şekilde ve belgesel bir boyut kazandırılarak ortaya çıkarılan bir anlayış olan ve “gerçeğe dayalı dramının uzun geçmişinin en son vücut bulduğu verbatim tiyatrosu” (Sierz, 2011:58) ile monoloğu harmanlayıp yeniden yorumlayıp sahneye yansıtarak, izleyicileri için daha da anlaşılır ve gerçekçi bir tarih anlayışı sunmak ister. Bu doğrultuda eserler sunmayı tercih eden yazar, tiyatronun toplumsal, tarihsel, kültürel ve siyasal gerçekleri tam anlamıyla yansıtan bir projektör gibi kullanırken tiyatro olayların daha iyi gözlemlenebildiği bir mikroskopa dönüşür. Bu sayede izleyici bugünü, geçmişte yaşananları, nerede olduğumuzu ve neler yapmamız gerektiğini anlayabilmemiz için geçmişi yeniden yorumlama gereği duyar ve günümüzde yaşanan sorunların nedenlerini bulabilmek amacıyla geçmişi daha iyi irdeleme yoluna yönelir. Çoğunlukla ülke içi meseleleri ve İngiltere’nin çöküşüne giden yolların nedenlerine yönelik oyunlar yazarak İngiltere’de gündemin nabzını tutup başarılı olmuşsa da, Hare, aydın olmanın getirisini yerine getirircesine

bunlarla yetinmeyerek uluslararası platformda gerçekleşen olaylara uzanır. Yazarın Çin’de yaşanan feodal toprak ağaları ve işçilerin sorununa değindiği *Fanshen*(1974) ile başlayan uluslararası sorunları ele alan oyun yazma yolculuğu, 1983 yılında kaleme aldığı doğu ve batı arasındaki eşitsizlik olgusuna gönderme yapan evrensel bir oyun olan *A Map of The World* deki batılılaşma sorununa kadar uzanan bir süreci kapsar. Irak gerçeğini yansıtan “Amerika Birleşik Devletleri’nin ve İngiltere’nin yanlış Irak siyaseti” (Kaya, 2015: 153) ile ilgili oyunu *Stuff Happens* (2004) ile uluslararası boyutta yaşanan savaşı ve yozlaşmayı gözler önüne sergilemeyi amaçlayan Hare’in oyunları “ulus-durum oyunlarından dünya-durum oyunlarına” (Kaya, 2013b: 38) dönüştüğünün örneklerinden biri olan bu oyunun ardından bir ülkeye yapılan askeri müdahalenin sonuçlarının sorguladığı *The Vertical Hour*’ u (2006) yazar.

1997 yılında David Hare’in içerisinde bulunduğu anın renkli ve canlı resimlerini çektiği, İsrail ve Filistin topraklarını ideolojik açıdan bir gözlemleme olarak değil, tersine batılı bir oyun yazarı olarak iki ulusun içerisinde bulundukları durumu ve günümüzde ki değerlerine bir bakış amacı taşıyan ziyaretinden sonra kaleme aldığı, yazarın kendisi tarafından da monolog tarzında sergilenen *Via Dolorosa* adlı oyunu her iki ulusun da hangi açılardan eşit veya daha üstün oldukları sorunsalı üzerine yoğunlaşır. Gerçekte bütün ulusların gözleri önünde bitmeyecek bir film şeridi uzanan ve filmin uzunluğundan olsa gerek insanların artık izleyerek alıştığı içselleştirdiği ve artık tepki duymamaya başladığı İsrail Filistin açmazı her kesin tanıdığı bildiği hatta alışageldiği, her gün yaşanan sıradan bir durum gibidir. Her ne kadar iki toplum arasında cereyan eden bir olay gibi görünse de gerçekte bu açmaz ulusların kendi içlerindeki açmazlarını da dışa vurur. Bir İngiliz oyun yazarı olarak İngiltere özelinde gerçekleşen toplumsal meselelerden uzaklaşarak, yıllardır terör olaylarının tırmandığı Orta Doğu ile ilgili sorunlarını ele alması ve bunu yaparken de sadece kütüphane bilgilerinden yararlanmayıp, bizzat bölgeye gidip, yaşayıp-deneyimleyerek tarafsız bir biçimde aktarma çabası da ayrıca dikkate değerdir. Hare’in bu noktada sanat nezdinde tiyatrunun sarsıcı ve etkileyici gücüne ve bir oyun yazarının çağdaş dünya meselelerine nasıl sessiz kalamadığına, adeta bölgedeki insanların sesi olma çabasına da ayrıca değinilmelidir. Bir önceki bölümde de belirtildiği gibi oyun yazarı demek çağı yakalayabilen hata çağın ötesinde de düşünebilen, sırf kendi yaşadığı toplumun sorunlarını ele almakla kalmayıp aynı zamanda büyük resmi de görebilen kişi demektir. Oyun yazarı olmanın bu yönünü yakalayan Hare, günümüz çağdaşlarına da adeta ışık tutmuş, onlara yol göstermiştir.

Dışardan bakıldığında bir oyun yazarının İsrail-Filistin bölgesine

giderek yaşadığı deneyimleri ve bölgedeki durumu iki tarafın durumunu çıplak gözle kendi ağzından monolog şeklinde aktaran olarak görülse de içine girdiğiniz anda oyunun bundan çok daha fazlası olduğunun ayırdına varmaktayız. Oyun başlar başlamaz kendi yaşadığı yolculuğa sizi de dahil eden yazar, gördüğü ve deneyimlediği macerasını naklen ve canlı bir şekilde aktararak aslında okur ya da izleyici olarak sizi de Ortadoğu'nun bu iki farklı kutbunda, karanlık ve puslu sokaklarında yolculuğa çıkarır. Deneyimlerini çok fazla bireysel yorumla yağurmadan adeta su katılmaksızın aktaran Hare, gerçekte okuyucu ya da izleyiciyi de bu manzaranın içine dahil etmeyi, kendi bakış açıları ile yine kendi özgün fikirlerini çıkarmalarını amaçlar.

İsrail ve Filistin'i yaşamak

Bir oyun yazarı olarak yaşadığı çağın olaylarını ve uluslararası boyutta yaşanan toplumsal çatışmaları, toplumu yorumlamak ve anlamak inancıyla benimseyen ve kendisine “iç gözlem ve anlatıyı sergileme fırsatı sağlayan”(Geiss, 1995: 556). *Via Dolorosa*'nın ortaya çıkış fikri, 1922 ile 1944 yıllarında İngiltere'nin manda yönetimi altında olan bölgede, Yahudi devletin kuruluşuna giden yolda dizilen kilometre taşlarının izlerini sürmektir. Londra Royal Court tiyatrosu uluslararası yönetmeni Elyse Dodgson'ın, David Hare'e bu bölge ile ilgili bir proje sunması ile oyun filizlenmeye başlar. Projede İngiliz, Filistinli, Yahudi birer oyun yazarı olacak ve her biri buraya yapacakları ziyaretle ilgili birer oyun yazacaktır. Arkadaşı Philip Roth'un “Gitmek zorundasın David, gidip kendi gözlemlerini görmeyi gerek. Bu insanlar kesinlikle uçuk. Bunlar hayatımda gördüğüm en çılgın insanlar. Kurgu hikâyeler yazan bir yazar için bu insanlar en harika materyal” (Hare, 1998:s.5)demesi Hare'i oldukça şaşırtır. Yazar “bana uygunmuş gibi geldi- hayır, bundan daha da fazlası, bana zorunlu gibi geldi- elli yaşındaki oyun yazarı kesin olarak elli yıllık devleti ziyaret etmeli” (Hare, 1998:5) sözleriyle kendisini bu bölgeye gitmeye zorunlu hisseder. Gerçekte oyun planlandığının tersine İngiltere'nin manda yıllarına yönelik bir görünümünden çok uzak bir şekilde yazarın İsrail ve Filistin'deki gözlemlerini yansıtan bir şekle bürünür. Üstelik Hare oyunu monolog tarzında sergilemeyi planlamaktadır. Sözlü ve sözsüz tiyatral etkenlerin odağını indirgeyici bir dil kullanarak artıran Hare, oyun dilini basit ve etkili kullanarak asıl siyasi mesajın odağını yükseltmeyi amaçlar. Sözlü ifadeleri kısa cümlelere ve tek kelimeli cevaplara dönüştüren Hare, gerçekte anlamın gücünü büyütür ve ön plana çıkarır, çünkü böyle bir teknikle izleyici ve okuyucu asıl mesajı kavrayabilecektir. Böyle bir teknikle, aslında asıl verilmek istenen politik mesajın odağını da artırmayı amaçlar. Oyunun monolog şeklinde, kısa, öz ve günlük bir dil kullanılarak yazılmasının ana hedeflerinden birisi de okuyan/izleyen her bireye ulaşabilmenin yanı sıra,

politik iletinin artırılmasını sağlamak ve okuyucuya kendi fikirlerini yansıtmaya alanı bırakmaktır. Bu şekilde oyunun hem daha adil ve nesnel hem de daha anlaşılır ve açık olacağı bir zemin hazırlamak olacaktır.

Monolog aracılığı ile yazar, oyunculuk becerisi çok da iyi olmamasına rağmen, oyunun merkezine kendisini alarak ve ayrı ayrı otuz üç farklı karaktere bölünerek bu performansı gerçekleştirmek çabası içerisinde.

Oyunun metaforu İsrail ve Filistin toprakları ile ilgili değildi, oyun dünyanın belli bir bölgesinde günlük alacakları kararlarında ciddi bir şekilde riskte olan insanların tersine, Batı'da yaşayıp günlük böylesi baskılarla karşılaşmayan insanların yaşamları arasındaki çelişkiyle ilgiliydi. Bu yüzden de hiçbir şekilde riskte olmayan birini temsil edecek bir karakter olmak zorundaydı. Yani ben (Hammond, & Steward, 2008: 67-68).

Elli bir yaşında olmasına rağmen neden monolog tarzını ve oyunun merkezine kendisini almasına yönelik sorulan pek çok soruya Hare'in cevabı;

“Dünyanın bu kısmını ele almaya karar verdiğimde bunu yapmanın dürüst bir yolu yokmuş gibi görünmüştü...bu durumda eğer şahidin kim olduğunu görebiliyorsanız sadece O şahide güvenebilirsiniz.” (Hare, 1999:75)

olmuştur. O bölgede yaşananları ve her iki halkın çektiği sıkıntıları en iyi görmenin yolunu yaşayan olayların canlı şahitleri olarak nitelediği her iki bölge halkı olarak belirten yazar, hem Londra ya da başka bir yerde oyunun sergilenmesinde bu çatışmayı en canlı şekilde yansıtabilecek oyuncu bulamama sıkıntısından dolayı veya yapmacık Filistinli ağzının oyuna yakışmayacağı/ dokusunu bozabileceği inancıyla monolog tarzını tercih etmek zorunda kalır. Üstelik oyuncuların sergileyecekleri oyunun içeriğine dair belli bir birikimlerinin olamayacağı, hatta bir İngiliz oyuncunun Filistinli ya da İsrailli birini canlandırmasının oyunu komik bir hale dönüştürüp önemine gölge düşürebileceği endişesi yazarın kendisini sahnede seyirci önünde gözlemlerini aktarmaya yönlendiren etmenlerdir. İzleyicinin sahnede yansıttığı salt gerçeği birinci ağızdan duyma ve kendi gözleri ve hisleriyle de yaşanan/yaşanmakta olan olaylara şahit olma hakkı olduğuna inanan Hare, bu amaçla bölgeye gitmeye karar verir. Basit ve anlaşılır dil kullanımının yanı sıra, Hare, hem çeşitli kültürden farklı kişi ve sosyo ekonomik alt yapısı olan insanlarla iletişime geçmiş, toplumu yansıtırken aslında tek taraflı olmaktan özenle kaçınmıştır. Bölgeye ulaştığında sıradan yerleşimcilerden siyasetçisine, seküler Yahudisinden milliyetçi Filistinlisine kadar toplumun her kesiminden insan ile görüşerek, izleyiciye tek taraflı bir bakış açısı sunmamaya özen gösterir. Sosyo-politik konumlar, sosyal yaşam

şartları ve fizyolojik özellikler bireysel farklılıkları, bireysel farklılıklar ise farklı görüşleri doğurur. Hare bu bireysel farklılıkları göz önünde bulundurarak okuyucuya hem adil ve tarafsız bir yorum göstermiş hem de okuyucunun kendi fikirlerini açığa çıkarma imkânı sağlamıştır. Örneğin batılı bir yazar için küresel bir sorunu ele almak, bölgeye gidip bu sorunu deneyimlemek biçilmiş kaftan iken, Filistinli bir yerleşimci için her gün bombaların patladığı, sokağa çıkmaktan korktuğun bir bölgede yaşamak isteyeceğiniz en son şey olabilir. Hare bu karşılaştırmayı çok iyi bir şekilde yansıtarak okuyucuya ne yapması ya da yapmaması konusunda açık ve net fikirler vermeyi amaçlar.

Bir anlamda olayları dramatize etmenin ve bu olayların kendisini ne kadar etkilediğini göstermenin yolu Hare'e göre yazarın kendisidir, çünkü olayların görgü tanığı da kendisidir. Yazara göre:

“İnsanlar sürekli olarak İngiltere’de sığ bir yaşam sürdüğümüzü söylüyor. Yaşamlarımız sığ olmak zorunda çünkü artık kimsenin artık hiçbir şeye inanmadığı bir ülkede yaşıyoruz. Tüm yaşamım, bana söylendiği kadarıyla: ‘Batı Medeniyeti? dişleri dökülmüş yaşlı mendebur’. Bu yüzden insanlar İsrail’e gitmemi söylüyorlar. İsrail’de insanlar inandıkları bir şey için savaşıyorlar” (Hare, 1998: 4)

Oyun güvenlik gerekçesi ile ne İsrail ne de Filistin’de sergilenme olanağı bulur. Hare’e göre orada yaşananlara bölge halkı zor da olsa alışık bir hale gelmiştir ve gerçekte bu olayları gerçekçi bir şekilde görmesi gereken aslında bölge halkı değil tersine Batı toplumdur.

Filistinlilerin temel anlamda dünya çapında yeterli desteği görememelerinden dolayı her açıdan eksik kaldıkları, Yahudilerin gelip bu topraklara yerleşmesi sonucu kendilerini dar alana sıkışmış ve ezilmiş hissetmeleri, bunun paralelinde sonradan gelip buraya yerleşen ve bu toprakların asıl sahibi gibi davranmaları, Hare’in arkadaşının da dediği gibi *“biz, Yahudiler. Bizler Yahudileriz. Burası da Yahudi anavatanı”* (Hare, 1998: 4) diyerek böbürlenmesinden anlaşılacağı üzere sonradan gelen Yahudilerin bu alanda hak edip ele geçirdikleri bir ülkede yaşıyormuş gibi davranmaları ayrıca şaşırtıcıdır. Musa’nın kızları ve oğulları olan, sanki ellerinde ve ceplerinde inandıkları kutsal dinden ötürü cennet pasaportu taşıyan seçilmiş bir topluluk fotoğraflarını her ortamda açık ve net bir şekilde yüksek perdeden seslendirmeyi alışkanlık haline getiren Yahudiler, türümüz tarafından girilen en utanç verici girişimlerden birini başlatarak Filistinlileri yok saymayı bir çeşit yaşam biçimi olarak görmüşlerdir. Bölgenin tarihsel, kültürel, dini geçmişi gelişim süreci içerisinde geçirdiği değişim süreci içerisinde değişmeyen tek şey Filistinlilerin yaşamak zorunda kaldıkları dar alan olur. Bölgede karşılaştığı ve görüştüğü pek çok insanın

çözüme yönelik beklentileri ve açık yüreklilikle yaşadıklarını söyleyebilmeleri Hare'i hem şaşırtır hem de bölgenin analizini daha gerçekçi bir şekilde yapabilmesine imkân tanır. Hare'in ifade ettiği şekliyle "...*gerçek olan, insanların tiyatrocularla konuşmayı sevmesi, onlara güvenmesi, insanlar oyun yazarları, yönetmenler ve aktörlerle, gazetecilerle olabileceğinden daha özgür bir şekilde konuşur ve onlara güvenirler*" (Hammond, & Steward, 2008: 70)

Yazarın, İsrail ziyaretinde tanıdığı Grossman'ın İsrail –Filistin sorunuyla ilgili olarak söyledikleri, konunun güncelliği ve iki ulusun bir arada nasıl yaşayabilecekleri sorununun nasıl algılandığına yönelik önemli bir ayrıntıda gizlidir:

İsrail'in büyük problemleri diye bahsettiğiniz şeyler bir gün çözülebilir. Bir Filistin devleti olacak. Bunu on yıl önce söylediğimde, herkes benim kaçık olduğumu söyledi. Bugün insanlar bunun olacağına kalpten inanıyor. Büyük meseleler var. Fakat bunlar gerçekte çözümlenebilir şeyler. Daha az çözümlenebilir olan şey altta yatan ahlaki sorun: tarihsel olarak sevilmemiş bir çoğunluk nasıl olurda şimdi kendi aralarında seilmeyen Filistinli azınlık ile açıkça uğraşır? Eşitlik fikrini içselleştirecek kadar cesur ya da olgun muyuz? (Hare, 1998: 6)

İsrail'in bölgede sürdürdüğü işgal ve karşı tarafa hiçbir şekilde taviz vermeme arzusu ile kronikleşen sert tutumu, bölgeye kalıcı şekilde konumlanmış olan ve coğrafik açıdan başka yerde yaşama arzusunu şimdilik akıllarından bile geçirmeyen, Yahudi halkına kendilerini bölgenin tek hâkimi gibi görme hakkını vermektedir. Çözüme yönelik ortak karar almaktan her zaman uzak durmaya özenle uzak duran Yahudi toplumu her zaman için kendilerini haklı görmüşlerdir öyle ki Eran'ın konuşmasıyla İsraillilerin Filistinlileri nasıl hiçe saydıkları apaçık bir şekilde gözler önüne serilir:

Çoğu İsrailli Filistinleri pek fark etmez. Onları görmezler. İsraillilerin nasıl araba kullandıklarını gördün mü? Onlar araba kullanmaz. Yola sahiptirler. Sesi yükselmektedir. Hiç Filistin topraklarında bulundun mu? Bak su nasıl dağıtılıyor? Yerleşim yerlerinde, Filistinliler bidon içerisinde kendi içme suyu taşıırken, at gözlükleri ile dünyaya bakan, kendi yüzme havuzlarının kenarında oturan İsraillileri görürsün. Daha önce duyduğum cümleyi kullanarak, Bu Yahudice olmayan bir şey, Yahudice olmayan bir davranış (Hare, 1998: 10)

Uzun yıllar boyunca kendilerini etrafları çevrelenmiş bir şekilde ve gettolarda yaşamaya mecbur bırakılan Yahudiler, dar alanda yaşamaktan edindikleri sıkıntıyı üstlerinden atmak istercesine ve kendilerini Filistinlilerden uzak tutmaya ve dış tehditlere karşı 'koruyucu bir duvarın' inşasına başlarlar. Amaç her ne kadar kendi güvenliklerinin ön plana çıkarılması gibi gözükse de duvar inşası gerçekte pek çok Filistinliyi

yerleşim yerlerinden uzaklaştırmak, iki toplum arasında keskin, belki de aşılması çok zor bir sınır çekmek, Filistin halkının yaşam/enerji koridorunu daraltmak sözün kısası kendilerinin yaşamak zorunda bırakıldıkları gettovari bir yaşam şeklini Filistinlilere benimsetmektir. Berlin duvarının yaklaşık on beş katı kadar bir uzunluğa erişecek, toplamda yaklaşık yedi yüz kilometreyi bulması planlanan ve Filistinlilerin tabiriyle ‘utanç duvarı’ aşılmasını daha da güçleştirmek için üzeri dikenli tellerle çevrilmiş ve Çin seddinde olduğu gibi üzerinde yaklaşık iki yüz metrede bir gözcü ya da güvenlik kuleleri oluşturulmuş bir yapıdır. Bir duvar dibinde yaşamak zorunda bırakılmaktan hiç te hoşnut olmayan binlerce Filistinli çareyi alışık oldukları bölgeden zorunlu olarak göç etmekte bulmuşlardır. İsrail’in, ABD den aldığı destekle uluslararası hukuk kurallarını hiçe sayarak ve aykırı bir şekilde yapımına devam ettiği, gerekçesi ‘güvenlik’ olan bu duvar İsrail’in sınırlarını biraz daha genişletmesine yararken, Filistinlilere tecrit edilmiş bir yaşam sunmaktadır.

Şehir surları neredeydi kimse bilmiyor. Kimse kabul edemiyor. Gerçekten Calvary neredeydi? Şimdilik - bak, herhangi bir şey kesin mi?-sadece yanımdaki aile gibi yap ve korkutucu bir şekilde dizlerimizin üzerine çökelim, çalışma varsayımında, - sadece varsayalım- X bir noktayı işaret eder ve taşı öp. Sonuçta, bunun değişmez gerçeği ne farkeder? Hepsinden önemlisi gerçek kelimesi kelimesine önemli mi? Biz bir fikri öpmüyor muyuz? Taşlar veya fikirler? Taşlar veya fikirler?(Hare, 1998: 37)

En geniş kullanımıyla İsrail oğullarının, Filistin’de, yani Siyon dağı ve etrafında yerleşik düzene geçmelerini amaç edinmeye yönelik bir kullanımı ifade eden ‘Siyonizm’ kelimesi sadece bu amaca yönelik bir kullanımla sabitlenmiş değildir; kelime aynı zamanda bu amaca sözlü olarak ve parasal anlamda gerçekleştirilebilecek yardımları da içerisinde barındırır. Kelimenin bu kullanımına paralel anlamda türetilmiş olan Siyonist ise gerçekte Filistin’de yaşamayı aklına koymuş bir Yahudi’yi tanımlamak için kullanılmaktadır. Tüm bunlara paralel olarak Siyonist olan bir kişi Filistin’in, Yahudiler için bir vatan toprağı olması amacına hizmet eden ve bu uğurda maddi ve manevi yardımını hiçbir şekilde esirgemeyen insan anlamında da kullanılmaktadır. Ama gerçekte kelime geçmişten günümüze kadar özellikle Filistin halkı için şiddet, zulüm ve yakıp yıkmaya hareketi olarak yankılanarak gelmiştir. Eşi de bir Yahudi olan Hare, bir batılı gözüyle iki toplum arasındaki farklılıkları ve gelişimini sürdüren politik olayları gözlemlerken çevresine de eleştirel gözlerle bakmayı bu ziyaret süresince ihmal etmez. Yahudilerin buraya ait olmadığı görüşünü dile getiren yazar, seyahati sırasında çevresel sıkıntıları bile ifade etmekten kaçınmaz. Özellikle İsrail’den Filistin’e geçişi sırasında gözlemlediği izlenimlerini şu şekilde dile

getirir:

Kaliforniya'dan Bangladeş'e seyahat ediyormuş gibisiniz. Geniş otoyollara ve İsrail'in kolay şehvetine öyle çabuk alışıyorsunuz ki size kalan sadece toz bulutu, ani bir toz, kutsal olmayan ani bir toz fırtınası, başka hiçbir şey değil, bu toz bulutu size İsrail'deki karşıt sayılarının yüzde seksen daha fazla kazandığı bir topluluğa girdiğiniz uyarısını yapar (Hare, 1998: 24).

Sürekli olarak yersiz yurtsuz kalma korkusuyla yetişen bir topluluk olarak Yahudiler bu “çalınan topraklarda” (Hare, 1998: 15) her ne pahasına olursa olsun kalma ve oraya bağlı kalma arzusundadırlar. Bu durum Hare ile Sarah'ın karanlık bir gecede ıssız bir caddede uzaktan Arap şehirlerinin ışığının parıldadığı ve hafif bir müziğin işitildiği yürüyüşte Sarah'ın tarihten ders alarak ilerlediklerini ve sanki gerçekte herkesin onları öldürmeyi düşündüğüne yönelik bir inancı varmış gibi açıklamasını takip eden cümleleriyle daha derin bir boyut kazanır:

Biz burada olmak zorundayız. Burada olmamız aşırı derecede önemli. Çünkü tarihten öğrenebildiğimiz kadarıyla eğer burada olmazsak hiç şansımız yok. Yahudi soykırımından bahsetmiyorum. Yahudi tarihindeki her noktada güvende olduklarını düşündükleri her zaman eziyetin, zulmün yeniden başladığını görürsünüz (Hare, 1998: 17).

Politik bir yazar olmanın sorumluluğu ile topluma bakışı daha derin ve çok boyutlu olmanın gerekliliği ile toplumun röntgenini çekme sorumluluğu üstlenmiş bir aydın olmanın getirisi seyahati esnasında Hare'in, Yad Vashem 'de, Yahudi soykırımı müzesine uğramasına neden olur. Burada sergilenen birçok resim sadece belli bir zaman noktasını yansıttığı için yazara göre belki de gerçekten uzak, iç karartıcı ve basit fotoğrafik soykırım ile ilgili resimlermiş gibi gelir. Resmin her zaman için gerçeği tam olarak yansıtamayacağı hatta bazen aldatıcı olabileceği görüşünü benimseyen yazar, müzede görmüş olduğu resimler ve heykellerin gerçekçi olmaktan uzak hatta yanlış olarak nitelenebileceği fikrindedir.

Sonuç

Yüzyıllar boyunca gerek jeopolitik konumu gerekse zengin yeraltı kaynakları bakımından Batılı devletlerin iştahını kabartan Orta Doğu bölgesi günümüzde terör olaylarının tırmandığı bir bölge olarak karşımıza çıkmaktadır. İsrail devletinin, arkasına aldığı Amerika desteği ile birlikte bölgede Filistin halkına yaşam alanı bırakmamış ve adeta onları görmezden gelerek birçok insan hakları ihlalinin altına imzasını atmıştır. Bugüne kadar sonuçsuz kalan pek çok müzakereyi fırsat bilerek Kudüs'ü kontrol altında tutup, kente giriş çıkışları denetleyip, Müslüman olan herkesi kendi istediği noktaya getirebileceğini planlayan İsrail'in, bu bölgenin uzun yıllara dayanan uygarlığını çalmak ve onu tarihinden koparmak istemesi gözlerden

kaçmaz. Son elli yıllık süreçte işgalleri için arkasına her zaman sığındığı, 1951 de yürürlüğe giren kayıp sahiplerin mülkleri kanunu, askeri amaçlar için istimlak kanunu ve son olarak da 1979'da İsrail yüksek mahkemesinin çıkarmış olduğu yerleşim yerlerine inşaat çalışması başlatılamayacağı kanunu ile eylemi resmen Kudüs'ü daraltıp, nefes alamaz hale getirerek dar bir çevrede yaşayan insanları ve her anlamda Kudüs'ü öldürmeye yönelik bir eylemdir. Günümüzde Batı Şeria'nın büyük kısmı kanton halinde bölünmüş, bölge bölge ayrılmış ve etrafı Yahudi yerleşim bölgeleri ve askerleri ile kuşatılmıştır. Kurulan bu yerleşim yerleri Filistin halkının yer altı kaynaklarının özellikle su kaynaklarının bulunduğu bölgelerdir. İsrail'in böylesi yerleşim planları yapmasının temel nedenlerinden biri Filistin halkını yaşamın temel kaynaklarından ve belki de en önemlisi olan sudan mahrum bırakmaktır.

Kendilerine has bir Yahudi tavrını, sağlık, eğitim, yerleşim anlamında Filistinliler üzerinde yoğun bir şekilde devam ettiren İsrail, Mescid-i Aksa ve Kudüs'te on altı farklı yerleşim birimi kurmuştur ve bu politikasının sonucu olarak Kudüs'te yaşayan Müslümanların yoksulluk sınırı altında yaşam savaşı vermesine, eğitim alanında yaklaşık dört bin çocuğun okula gidememesine, sağlık noktasında ise Filistinlileri sözde adı hastahane olan ama gerçek anlamda herhangi bir ihtiyacı karşılamakta çok yetersiz kalan bir bina ile baş başa bırakmıştır. Bu ve benzeri eksiklikler Filistinlilerin o topraklarda var olmasını ciddi anlamda tehdit eden unsurlardır.

Kutsal kitaplarından ilham alarak kendilerine vaad edilen topraklara ulaşabilmek ve orada kendilerinden başkasının yaşamasına hiçbir anlamda rıza göstermemekte katı bir şekilde direnç gösteren İsrail, Filistin halkı ile Mescid-i Aksa arasına beton duvarlar ören, ezanları susturan, Müslümanların günümüzde bile ruku ve secdelerine engel olan, onları barikatların ve sınırların arkasında namaz kılar hale getiren ve kelimenin tam anlamıyla Müslüman yaşantısına kilit vuran bir topluluk resmi çizmektedir.

Hem Yahudi hem de demokratik bir devlet olarak geleceğe yönelik olarak nasıl var olacağı hala büyük bir soru işareti olan İsrail, iki devlet olmadığını iddia edip, Filistin'i ortadan kaldırıp bir işgal alanı yaratarak, milyonlarca insanın mülkiyet hakkını yok sayan ve Filistinlileri üçüncü, dördüncü sınıf vatandaş olarak gören şımarık bir devlet görüntüsü çizmektedir. Dinlerine sıkı bir şekilde bağlı olan Yahudi halkının kutsal kitaplarının yol gösterdiği şekilde davranmaları anormal bir durum sayılmasa da, bölgede zafere giden her yol mubahtır anlayışı ile hareket ederek birçok Filistin vatandaşına yaşam alanı bırakmaması ve birçok insan hakları kuralını ihlal etmesi bugün bile kabul edilebilir bir şey değildir.

Hare ise *Via Dolorosa* (1998) oyununda hiçbir siyasi odağa bağlı kalmadan, toplumun her kesiminden insan ile görüşüp bilgi alışverişinde bulunarak, olayları basit ve günlük dil ile birinci ağızdan anlatarak adeta okuyucusuna ve izleyicisine bu gerçek durumun net bir resmini görmelerini kendi çıkarımlarını yapma zorunluluğu hissettirmiştir. Bu bağlamda tiyatro nezdinde sanatın gücünü özellikle politik tiyatro aracılığı ile göstermeye çalışır. “Anglo-Katolik bir okulda yetişmiş oyun yazarının, insanoğlunun doğasının manevi parçasının farkındalığıyla” (Kaya, 2013a: 23) bölgeye gitmesi ve canı pahasına olayları nakletme çabası da ayrıca anlamlıdır, fakat yazar bu çabasının ödülünü; okuru ve izleyicisi kendi vicdanlarını sorgulayarak belli yargılara ulaşmış, bu konu hakkında bir şeyler yapma zorunluluğu hissettiği zaman alacaktır ve bu şekilde Hare, bir yazar olarak misyon edindiği görevini başarılı bir şekilde tamamlamış olacaktır.

KAYNAKLAR

- Biçer, A. G. (2010). *Sarah Kane'in postdramatik tiyatrosunda şiddet*, Konya: Çizgi Kitabevi.
- Bull, J. (1984). *New British political dramatists*. Macmillan: London
- Chomsky, N. (2003). Yeni dünya düzeninde yalanlar ve gerçekler (çev. Selene Göbelez). İstanbul: Mavi Ada Yayınları.
- Geiss, Deborah R.(1995). *Postmodern theatrics: Monologue in contemporary American drama*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Hammond, W. & Steward, D. (2008). *Verbatim verbatim: Contemporary documentary-theatre studies*. London: Oberon.
- Hare, D. (1998). *Via Dolorosa and when shall we live*. London: Faber and Faber.
- Hare, D. (1999). *Acting up: A diary*. London: Faber & Faber.
- Karaman, M.L. (1991). *Uluslararası ilişkiler çıkmazında Filistin sorunu*. İz İstanbul. Yayıncılık.
- Kaya, K. (2013a). Images of literary life, Hortansia Parlog (Ed.), *British and American Studies: vol. 19, Via Dolorosa: Faith and Fidelity* (20-28 pp.), Timisoara, Romania: B.A.S.
- Kaya, K. (2013b). Berlin/Wall: Hare's eyes on two walls of the world, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14, 37-46. ErişimAdresi:<http://pausbed.pau.edu.tr/jvi.asp?pdire=pausbed&plng=turun=PAUSBED-10820>
- Kaya, K. (2015). Split selves, gendered boundaries, traumas, Hortansia Parlog (Ed.), *British and American Studies: vol. 21, Weberian 'Charismatic Leadership' in Stuff Happens* (pp. 153-159), Timisoara, Romania: B.A.S.
- Said, E. (1985). Filistin sorunu (Çev. Alev Alatlı). Pınar yayınları: İstanbul
- Sierz, A. (2011). *Rewriting the nation: British theatre today*. London: A and C Black Publishers
- The Holy Bible (1853). *Containing the Old and New Testaments, translated Out of the original tongues*. New York: American Bible Society.